

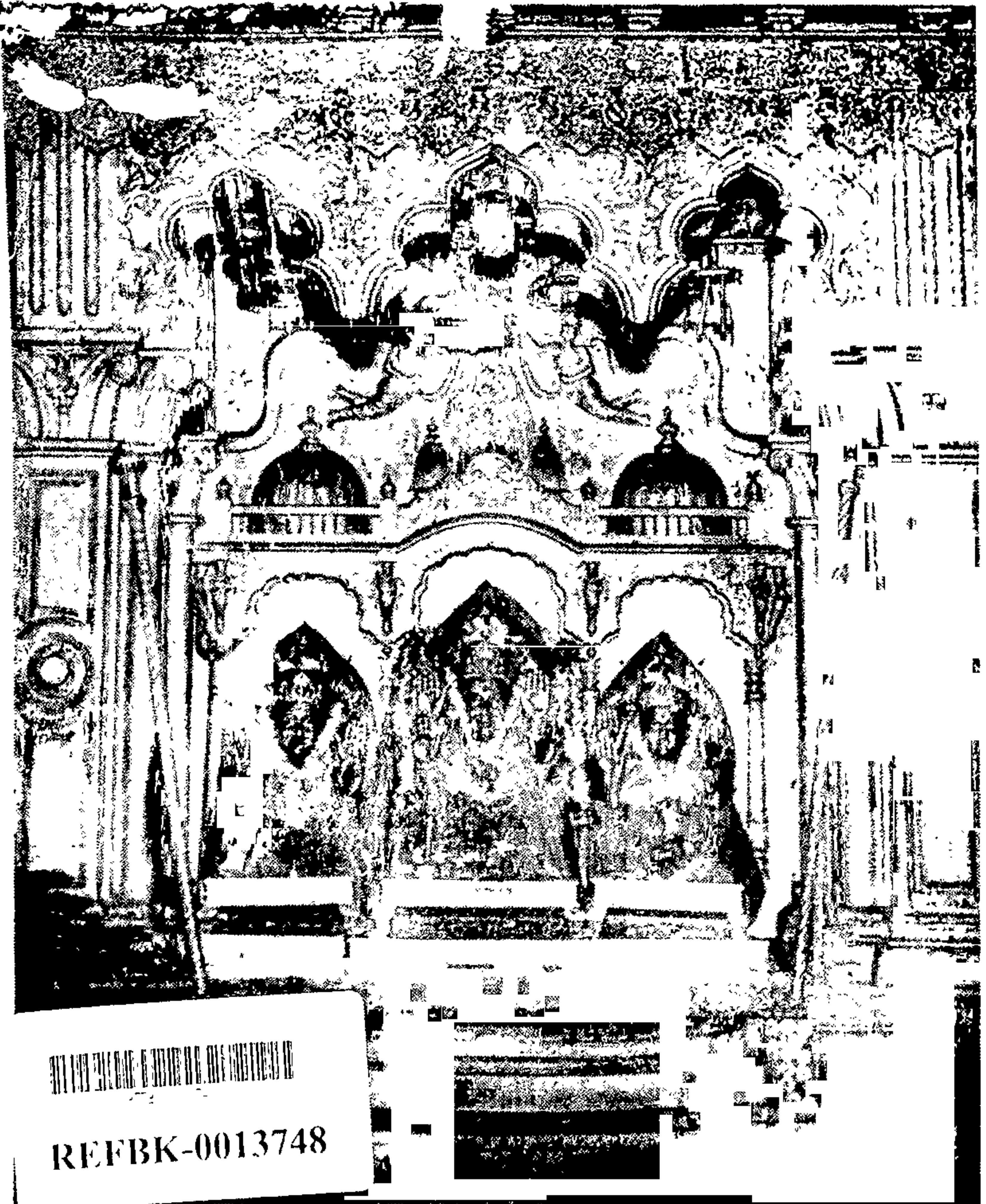
१५६४

म. ग्रं. स. ठाणे

विषय निबंध

सं. क्र. १५६४

श्री महालक्ष्मी

REFBK-0013748

लेखक—सदानंद चेंदवणकर

१६/११/७४

श्री. श्री
किंकि

मुंबईची श्री महालक्ष्मी

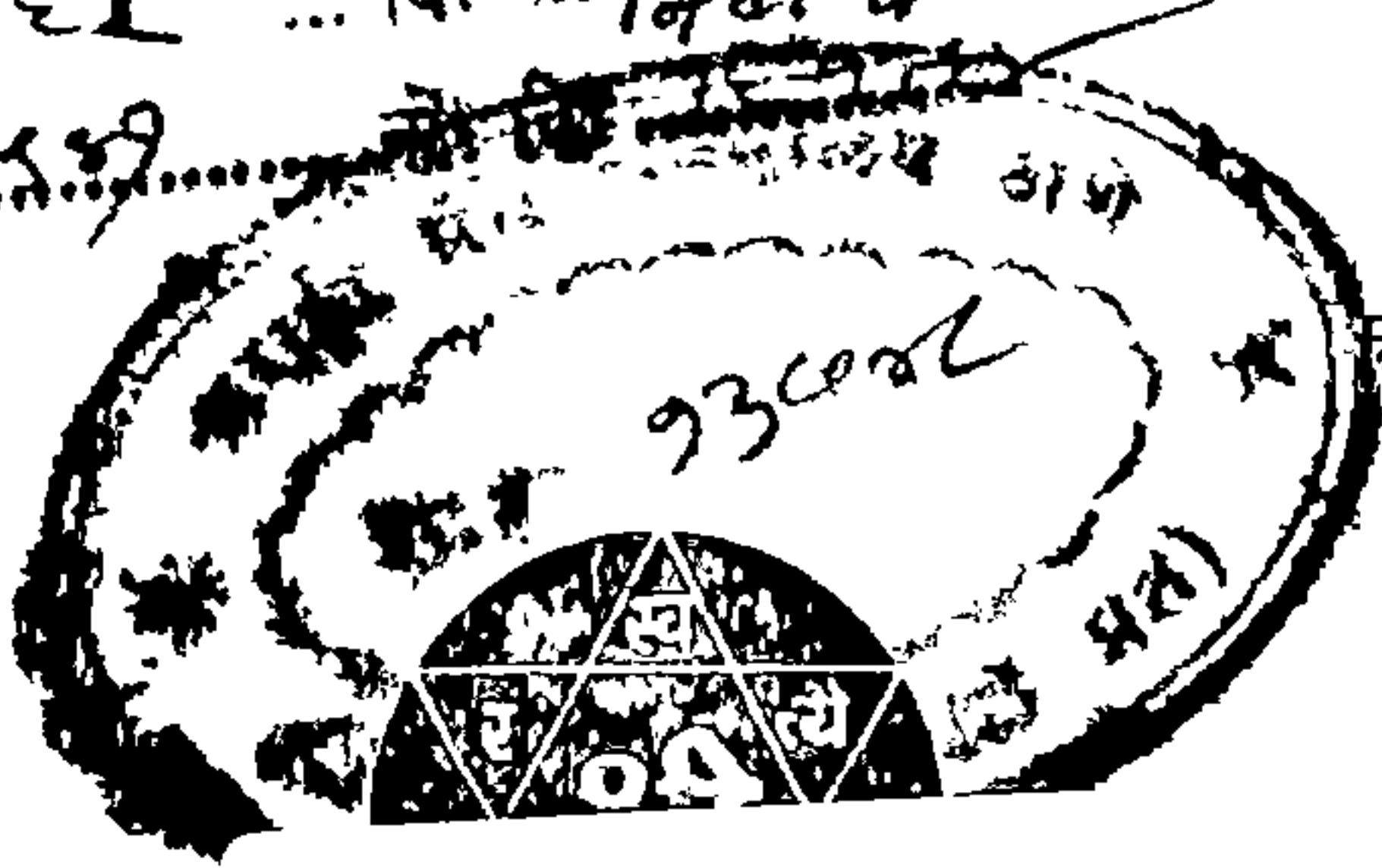
लेखक :

सदानंदचेंदवणकर

पुरस्कार :

गठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे. स्थळपति श्री. वाळासाहेव भारदे
अनुक्रम ३७५६२ ... वि. किंकि

किंकि ... श्री. पी. के. सावंत

किंमत २५ पैसे

REFBK-0013748

साहित्य-रसमाला प्रकाशन

-: प्रकाशक :-

श्री. देवेन्द्र दलाल,
साहित्य-रस माला
नीतिन मॅन्शन,
७ वी खेतवाडी, गिरगांव नं. ४

तिसरी आवृत्ति : आश्विन प्रतिपदा
१९६४

सर्व हक्क लेखकाचे स्वाधीन

-: मुद्रक :-

लक्ष्मीबाई नारायण चौधरी,
निर्णयसागर प्रेस,
२६।२८, डॉ. वेलकर स्ट्रीट, मुंबई नं. २

-: प्राप्तिस्थळ :-

साहित्य-रस माला
बुकसेलर्स आणि पब्लिशर्स
२१९ ठाकुरद्वार, भीमराव वाडीसमोर
मुंबई २

पुरस्कार—नामदार वाळासाहेब भारदे, सभापति

मुंबईचे महालक्ष्मी मंदिर हें सर्वप्रसिद्ध आहे. मंदिराच्या तिन्ही वाजूला दिव्यप्रेमानें उचंवळणारा महासागर, मुंबापुरीचें जीवन न्याहळतां येईल असें देवीचें उच्चासन, मंदिरांत शिरतांच लक्ष वेधून घेणारा देवीचा देव्हारा आणि क्षणार्धांत आपल्या पावन सुंदर दर्शनानें भाविकाला प्रभावित करणाऱ्या महाकाली, महालक्ष्मी आणि महासरस्वती यांच्या महामूर्ति. या सर्व आकर्षणामुळें हें मंदिर म्हणजे हजारां लोकांचा जीवीचा विसावा होऊन राहिलें आहे. महाकाली म्हणजे महाशक्ति ! जी शक्ति अमर निर्दालनाचें व साधुसंरक्षणाचें काम करते तीच महाशक्ति ! महालक्ष्मी म्हणजे संपत्तीचीं देवता महालक्ष्मी ! ! मूठभर लोकांना संपत्ति देणारी अगर धनसंपत्तीच्या आधारें धनिकाला जड ऐश्वर्य देणारी ही साधी लक्ष्मी नव्हे, तर सर्वांना संपत्तीचें भांडार खुलें करणारी आणि देवीसंपदेच्या आधारें सर्वांना संपन्न व प्रसन्न करणारी ही महालक्ष्मी ! महासरस्वती म्हणजे विद्येची देवता ! केवळ बुद्धीचें सार्थक करणारी ही साधी विद्यादेवी नसून समग्र जीवनाचें सार्थक करणारी ही महासरस्वती होय ! शक्ति, संपत्ति व सरस्वती यांचा त्रिवेणी संगम म्हणजे महाकाली, महालक्ष्मी, महासरस्वती ! या त्रैमूर्तीच्या महालक्ष्मी मंदिराचा चांगला परिचय या छोट्या पुस्तिकेंत श्री. **सदानंद चेंदवणकर** यांनीं कहन दिलेला आहे. मुंबापुरींतील लोकांना आपल्याच प्रसिद्ध देवस्थानाची माहिती या पुस्तिकेनें आपणांस दिली याबद्दल समाधान वाटल्यावांचून रहाणार नाहीं. भाविक देवीभक्तांना देवीच्या भारतांतील अनेक पुण्य स्थानांची माहिती देण्याचाहि बोधप्रद प्रयत्न या पुस्तिकेनें केला आहे.

शुभाशीर्वाद—नामदार पी. के. सावंत, कृषिमंत्री, महाराष्ट्र राज्य

माझे मित्र आणि मराठींतील एक प्रसिद्ध साहित्यिक श्री. **सदानंद चेंदवणकर** हे येत्या नवरात्रोत्सवांत मुंबईतील एक जुनें आणि प्रसिद्ध देवस्थान श्री महालक्ष्मी याबद्दल छोटेंसे पुस्तक प्रसिद्ध कहन तें भाविकांच्या हातीं देत आहेत याबद्दल मला अतिशय आनंद होतो.

वेळोवेळीं ते करीत असलेल्या सुकार्यास आणि त्यांनीं योजिलेल्या कामास माझा नेहमींच शुभाशीर्वाद असतो. आतांही तो मनःपूर्वक देत आहे.

म नो ग त

मुंबापुरीची धनदेवता भगवति महालक्ष्मी या पुस्तकाची सुधाहन वाढविलेली आणि सुंदर स्वरूपांत भक्तांसमोर ऐन नवरात्रांत ठेवलेली ही तिसरी नवी आवृत्ति होय.

महाराष्ट्र राज्य विधान सभापति श्री. वाळासाहेव भारदे व आरोग्यमंत्री श्री. वाळासाहेव भावंत यांनी या छोटेशानी पुस्तकाला शुभाशीर्वादपर पुरस्कार देऊन उपकृत केलें यावद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

साहित्य-रस मालेचे उत्साहि प्रकाशक श्री. देवेन्द्र दलाल यांनी हें पुस्तक अल्पावधित प्रकाशित केलें यावद्दल त्यांचे आभार.

आमचे परमस्नेही आणि माझीं अनेक पुस्तके ज्यांनी प्रकाशित केलेली आहेत, असे श्री जगदीश्वर प्रिंटिंग प्रेसचे चालक व वा. ल. पाठक प्रकाशनाचे प्रकाशक श्री. भालचंद्र पाठक यांनी या पुस्तकाची तिसरी आवृत्ति प्रकाशित करण्याची परवानगी मला केवळ फोनवहन संभाषण करतांना दिली यावद्दल त्यांना धन्यवाद.

शेवटीं भाविकजनहो, आपणहि या पुस्तकाची प्रत संग्रहीं ठेवीत आहां यावद्दल आपलेहि मनःपूर्वक आभार.

अंबिका निवास,
आग्रा रोड, कुर्ला,
मुंबई ७०

—सदानंद चेंदवणकर

श्री देवी महालक्ष्मीस
सादर अर्पण

गडी ग्रंथ संग्रहालय, टा. स्थलप्र-

भनुजाम ३०५६२

वि.

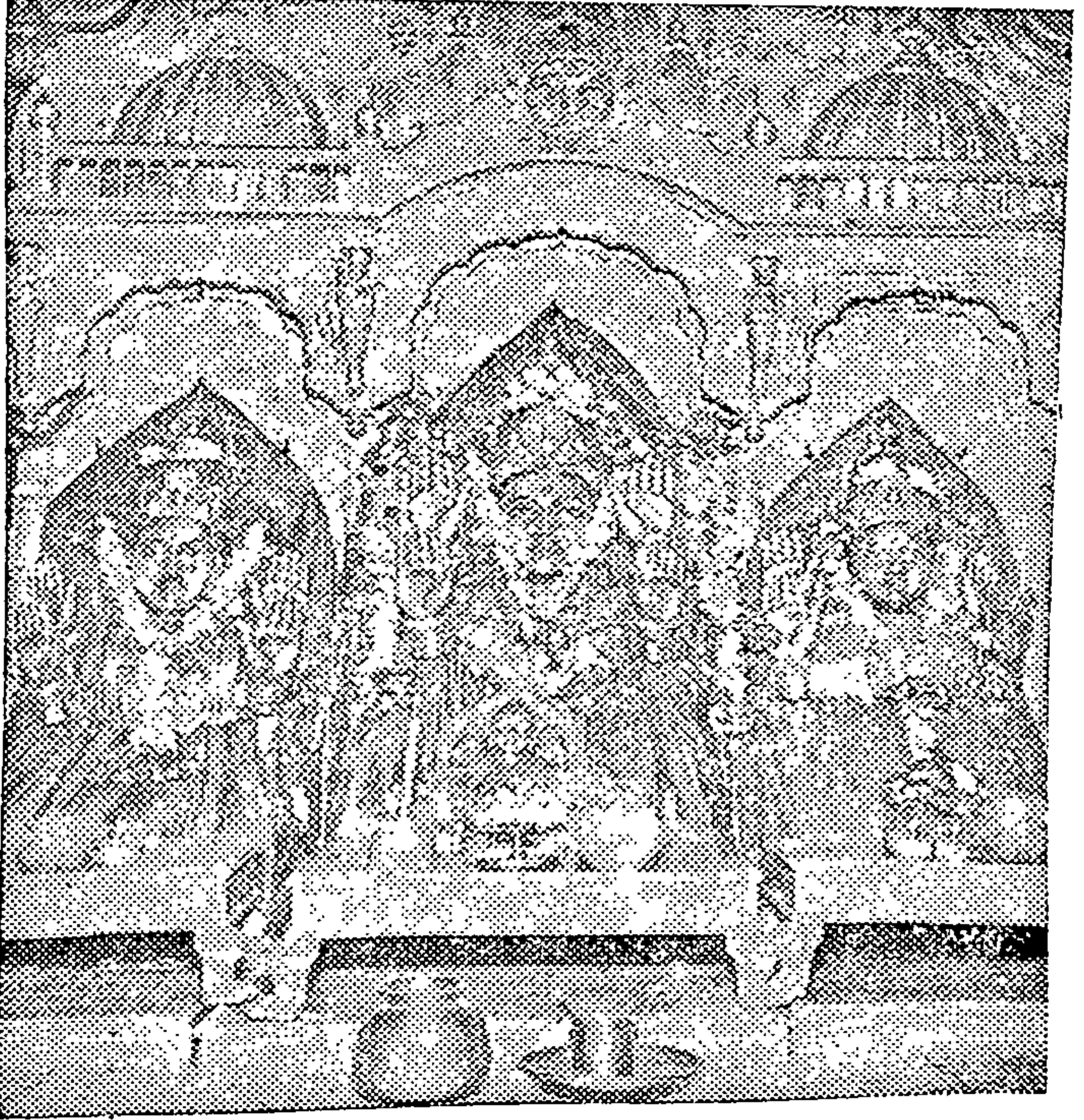
१०/०५/७१

क्रमांक

१५६१

को

१६-१६-६५

मुंबापुरीची श्री महालक्ष्मी

या महालक्ष्मी देवतेची स्थापना या टेकडीवर निश्चित केव्हां नि कोणत्या साली झाली याची माहिती उपलब्ध नसली तरी इ.स. १७६१ ते इ.स. १७७१ च्या दरम्यान केव्हांतरी तिची पुन-प्रतिष्ठापना तिथे झाली असली पाहिजे, असें अनेक विद्वानांचें मत आहे.

आज ज्या ठिकाणी मंदिर आहे त्याच ठिकाणी फार फार वर्षांपूर्वी या देवतेचें मंदिर होतें. परंतु शिवाहार राजाच्या काळांत या मंदिरावर जेव्हां म्लेंच्छांचें (मुसलमान किंवा फिरंगी) आक्रमण झालें तेव्हां भाविक भक्तांनीं त्या देवालयांतील तिन्ही मूर्ति मध्यरात्री हलविल्या व त्या आक्रमकांच्या हातीं पडूं नयेत म्हणून त्या जवळच्याच समुद्रांत नेऊन बुडविल्या. त्यानंतर बराच काळ त्या क्षीरसागरांत होत्या.

पुढें इ. स. १७५० च्या सुमारास इंग्रज सरकारकडून वरळीचा बांध बांधण्यास सुरुवात झाली त्यावेळीं मात्र या मूर्ति सांपडल्या. त्या कशा काय सांपडल्या ही एक मोठी नवलचीच गोष्ट आहे.

इ. स. १७६० सालची गोष्ट असावी. त्यावेळीं हॉर्नबी नांवाच्या गोऱ्या राज्यपालाची मुंबई शहरावर सत्ता होती. या हॉर्नबीसाहेबानें असें ठरविलें कीं, वरळी गांव आणि त्याच्या आसपासचीं ठिकाणें हीं सारी मुंबईशीं जोडून पक्की गाडीवाट करावी व त्यासाठी वरळीच्या समुद्राला किनाऱ्याकिनाऱ्यानें पक्का बांध बांधला पाहिजे, असें त्याला दिसून आलें. आपली ही कल्पना मूर्त स्वरूपांत किंवा प्रत्यक्षांत आणण्यासाठीं त्यानें बांध घालण्याचें काम कांहीं ठेकेदाराकरवीं सुरू केलें. परंतु पाण्याचा अतिशय जोर म्हणा किंवा आणखीन कांहीं दुसरे म्हणा, केलेलें बांधकाम कोसळून पडत असे. कांहीं केल्यानें बांधकाम म्हणून टिकेना. या कार्मां अर्थात्च

बरेचसे श्रम आणि पैसा खर्च झाला होता. अखेरीस हॉर्नबीने कंटाळून जाऊन ही बांधकामाची योजना तशीच सोडून देण्याचें ठरविलें. तेव्हां याच सुमारास सरकारी ठेकेदारांच्या यादींत नांव असलेले रामजी शिवजी नांवाचे एक सुशिक्षित प्रभू ठेकेदार गव्हर्नरकडे जाऊन म्हणाले, “महाराज, काल रात्री माझ्या स्वप्नांत देवी महालक्ष्मी आली होती. तिची आणि तिच्या दोन बहिणींच्या मूर्ति कोसळून पडणाऱ्या बांधकामाच्या जवळच्याच पाण्यांत आहेत, त्या काढून त्यांचें देऊळ बांधलें तर आपला हा बांध पूर्ण होईल असें देवीनें मला दिलेल्या दृष्टांतांत कथन केलें आहे. तर त्याप्रमाणें त्या मूर्ति शोधून काढून मी त्यांचें देऊळ बांधूं काय?” त्यावर गव्हर्नरनें रामजी शिवजी प्रभूस ह्या कामीं संपूर्ण संमति दिली.

सरकारकडून संपूर्णपणें परवानगी मिळतांच रामजी प्रभूंनीं एका शुभ मुहूर्तावर समुद्रांत जाळें टाकलें; आणि मोठ्या आश्चर्याची गोष्ट त्या जाळ्यांत पाषाणाच्या तीन मूर्ति लागल्या. रामजींनीं जाळ्यांतल्या त्या पाषाणमूर्ति ओढून घेतल्या. त्यांचें तें जाळें साध्या बारीक सुतळीचें होतें. त्या मूर्ति पाषाणी होत्या, परंतु असें असून सुद्धां खोल तळास बसलेल्या त्या पाषाणमूर्ति जाळ्यांत आपोआप आल्या आणि त्यांच्या वजनानें त्या जाळ्याची कोणत्याच प्रकारें नुकसानी झाली नाहीं. ज्या ठिकाणीं या मूर्ति रामजींच्या हातीं लागल्या त्याच ठिकाणीं रामजींनीं त्यांची स्थापना केली. आणि मग वरळीचें बांधकाम सुरू केलें. यानंतर मात्र बांधाचें काम पूर्ण करण्यांत कांहीं सुद्धां व्यत्यय आला नाहीं. ठराविक मुदतींत त्यांनीं तें पुरें केलें आणि या बांधाचें नांव हॉर्नबी व्हेलार्ड असें ठेवण्यांत आलें तें आजतागायत कायम आहे.

रामजी प्रभूंनीं बांधकाम करतांना केलेल्या श्रमांत जो कांहीं पैसा मिळविला त्या पैशांचें त्यांनीं या देवीचें सुंदरसें देऊळ बांधलें तेंच आजचें हें महालक्ष्मीचें मंदिर होय. या कामीं सरकारकडून त्यांनीं मंदिराची जागा बक्षिस मिळविली. या देवळाच्या कामीं ८०,००० रुपये त्यावेळीं खर्च झाले असावेत असा अंदाज आहे. देवळाच्या बांधणीनंतर एका सोनारानें व कोळ्यानें नजिकच एक धर्मशाळा बांधली ती अजूनहि अस्तित्वांत आहे.

मुंबई शहरासंबंधीच्या जुन्या कादगपत्रांतून असा उल्लेख आढळतो कीं, ही महालक्ष्मी आणि तिच्या दोन बहिणी महाकाली व महासरस्वती यांच्या मूर्ति बऱ्याच वर्षांपूर्वीपासून याच टेकडीवर होत्या. मुसलमानांच्या अमदानींत त्या मूर्तीची खूपच नासधूस झाली. अखेरीस आणखीन् त्यांची नासधूस नि विटंबना होऊं नये म्हणून त्यांना जलसमाधि देण्यांत आली. मुंबई बेट पोर्तुगीजांकडून इंग्रजांकडे येईतोपर्यंत त्या समाधि अवस्थेंतच होत्या. पुढें या वरळीच्या बांधकामाच्या वेळीं त्यांनीं असा स्वप्नांत दृष्टान्त देऊन आपली पाण्यांतून सुटका करून घेऊन योग्य त्या स्थळीं त्या पुन्हां येऊन राहिल्या आहेत. अशा प्रकारें भक्तांच्या रक्षणासाठीं त्या क्षीरसागरांतून अवतीर्ण झाल्या आहेत, असें म्हणावयास हवें. मुंबईतील अनेक जमातींची ही देवता कुलदैवत आहे.

कांहीं पिढीजात पुजारी असें म्हणतात कीं, या देवळाची स्थापना कृष्णाजी भैरोजी ऊर्फ कृष्णा मोरया नांवाच्या आपल्या पूर्वजांनीं इ. स. १७५९ च्या सुमारास केली.

हें महालक्ष्मीचें मंदिर टेकडीवर असून मंदिरांत चढून जाण्यासाठीं ३२ पायऱ्या लागतात. त्या ओलांडून पुढें गेलें कीं, देवालयाचा विशाल

सभामंडप लागतो. ह्या सभामंडपात हंड्या नि झुंबरे लटकलेलीं आहेत. हा सभामंडप मनसाळीशेट मुरारजी पुरुषोत्तम यांनी बांधला. या सभामंडपासून सरळ आंत गेलें कीं, गर्भागार लागतें व या गर्भागाराच्या मध्यभागीं एक लहानशी सुमारे दीड हात उंचीची पेटी असून तिच्यावर सुंदर मखरांत रुपेरी चौरंगावर अधिष्ठापित होऊन मुंबापुरीतील साऱ्या साऱ्यांना दर्शन देत असलेल्या या पूर्वाभिमुख धनदेवता महालक्ष्मीचें दर्शन होतें आणि मन सुप्रसन्न होऊन जातें. या देवी महालक्ष्मीच्या उजव्या बाजूस श्री महाकाली आणि डाव्या बाजूस श्री महासरस्वती अशा तिच्या दोन बहिणी आहेत. श्री महालक्ष्मी व्याघ्रावर आरूढ झाली असून, श्री महाकाली महिषासुरावर बसली आहे आणि श्री महासरस्वती ही मयूराधिष्ठित आहे. देवींचीं हीं आसनें स्पष्ट दिसत नाहींत; पण साधारण दगडाचा आकार दिसावा तसा दिसतो. देवीच्या मूर्तीचें कामहि जेमतेमच आहे.

श्री महालक्ष्मी, श्री महाकाली व श्री महासरस्वती ह्या पाषाणमूर्तींना नेहमींच मुखवटे व शृंगार घातलेला असतो. त्यामुळें चर उल्लेखिलेल्या मूळ मूर्तीचें स्वरूपदर्शन क्वचित्च होतें. श्री महालक्ष्मी चतुर्भुजा असून, तिची उंची सरासरी सव्वादोन हात आहे तर श्री महाकाली व श्री महासरस्वती या अनुक्रमें अडीच व दोन फूट उंचीच्या आहेत. या तिन्ही मूर्ति स्वयंभू आहेत असें सांगतात.

या मूर्तींवर सोन्याचे मुखवटे चढविलेले असतात. विविध प्रकारच्या अलंकरांनीं त्यांना सजविलें, नटविलें, सुशोभित केलें जातें. डोक्यावर ह्यानदार मुकुट असतात. नाकांत नथ, हातांत कांकणें, गळ्यांत मोल्यांचे हार असा शृंगार असतो आणि उंची साऱ्या त्यांना नेसविल्या जातात.

देवीचा संपूर्ण देव्हारा लांकडी असून त्यावर चांदीचा पत्रा ठोकला असून, तो सुवकतेने कोरलेला आहे. देव्हार्यासभोवताच्या लांकडी मखरास अल्युमिनियमचा चकचकीत रुपेरी रंग दिलेला आहे. देवीच्या या खोलीस उत्तरेकडे एक व दक्षिणेकडे एक असे दोन दरवाजे आहेत. पाठीमागे मात्र दरवाजा नाही असे देऊळ पूर्वाभिमुख आहे.

सभामंडपांत गर्भागाराच्या द्वारापासून कांहीं अंतरावर चांदीच्या पत्र्याने मढविलेला एक पाषाणाचा वाघ आहे. या शिवाय सभामंडपांत गर्भागाराच्या दाराच्या उजव्या बाजूस व डाव्या हाताला कोनाड्यांत दत्त व गणेश या देवता अधिष्ठित आहेत. देवळाच्या सभामंडपाच्या उजव्या बाजूस ध्वजस्तंभ असून, उत्सवकाळांत शुभ्र किंवा भगवा ध्वज तिथे फडकत असतो. तर सभामंडपाच्या डाव्या बाजूस एका कोपऱ्यांत दीपमाळ असून, उत्सवकाळांत दीपमाळेचीं शिखरे पाजळण्यांत येतात. देवळाचे शिखर सुमारे ८० ते ९० फूट उंच आहे.

या महालक्ष्मी मंदिराच्या आवारांतच मयत धाकजी दादाजी या नामांकित प्रभू गृहस्थाने बांधलेले मोठे देऊळ आहे. पाऊणलाख रुपये खर्च करून त्याने हे धाकलेश्वराचे देऊळ बांधले. या देवळांत श्री विनायकादित्य, श्री हरीनारायण, धाकलेश्वर, रेमेश्वरी, मयूरेश्वर अशा पांच स्वतंत्र मूर्ति आहेत. देवळाच्या आवारांतच धाकजी दादाजी यांची समाधि पण आहे.

या महालक्ष्मी मंदिराच्या अलीकडेच सुमारे पन्नास हातावर पण थोडेसे खालच्या बाजूस एक फरसबंदी असून तिथे एक फरसबंदी तलावही आहे. हा तलाव इ. स. १८२४ साली तुळसीदास गोपाळदास यांनी ४०,००० रुपये खर्च करून बांधला. त्याची आकृति जहाजा-

सारखी आहे. हा तलाव पस्तीस फूट खडक फोडून तयार केला असून भायखळा दगडांनी बांधलेला आहे. त्यावर दिलेला शिलालेख असा आहे—

एतावत् जन्मसाफल्यं देहिनामिह देहिषु ।

प्राणैरर्थेधि यावाचा श्रेय एवाचरेत सदा ॥

या तलावाच्या पश्चिमेस शंकर व रणछोडजी यांचीं मंदिरे आहेत. जवळच्या कांहीं धर्मशाळांतून लोक हवेसाठीं येऊन राहतात. महालक्ष्मी देवळाजवळच अगदीं अलीकडे एक धर्मशाळा बांधली गेली असून, त्यावर साधुवेला आश्रम अशी पाटी लटकत आहे.

या महालक्ष्मीचे देऊळ जेव्हां बांधले गेले तेव्हां कोळी व दक्षिणी लोक देवीच्या दर्शनास अधिक येत असत. परंतु गेल्या सुमारे ३०—३५ वर्षांपासून गुजराती भाविकांचीहि देवीच्या दर्शनास मनस्वी गर्दी लोटत असते. गुजराती लोक श्रीमंत असल्याने त्यांनीं अनेक देणग्या व मौल्यवान चीजा देवीस व देवाल्यास दिलेल्या असल्याने देवळाच्या उत्पन्नांत पडणारी भर वाढली आहे.

दरदिवशीं देवी महालक्ष्मीची चार वेळां षोडशोपचारें पूजा केली जाते आणि चार वेळां तिला अनन्यभावे ओवाळले जाते. देवालय सकाळीं ५ वाजतां उघाडण्यांत येते. नंतर पूजा करण्यांत येऊन पहिली आरती सकाळीं ७—३० च्या सुमारास होते. दुसरी धूपारती सूर्यास्ताच्या वेळीं होते. तिसरी दीपारती संध्याकाळीं ७—३० वाजतां व रात्री १०—३० वाजतां शयनारती केली जाते. या चारहि आरत्यांच्या वेळेला गुजराती श्लोक म्हटला जातो.

जय जय आद्या शक्ति मां
अखंड ब्रह्मांड नि पाया पडवे पंडित मां
जयो जयो मां जय जगदंबे ॥

या त्या गुजराती मंगल श्लोकाच्या सुरुवातीच्या पंक्ति होत.

प्रतिवर्षीं चैत्र पौर्णिमेला येथें मोठा उत्सव होतो. पण सर्वांत मोठा व प्रेक्षणीय असा उत्सव आश्विन महिन्यांत नवरात्राचा होत असतो. या उत्सवांसाठीं देऊळ रंगवून सुशोभित करतात आणि आश्विन शुद्ध प्रतिपदा ते दशमीपर्यंत देवाल्यांत व देवाल्यासभेवतीं मोठी आरासहि केली जाते. तसेंच हवनहि होत असते. या नवरात्रांतील उत्सवप्रसंगीं मोठी यात्रा भरून देवीच्या दर्शनार्थ हजारों भक्तभाविकांची एकच तुफान गर्दी होत असते. विशेषतः आश्विन शुद्ध अष्टमीच्या दिवशीं नवविवाहित वधूंची होणारी गर्दी तर पहाण्याजोगी असते. महाराष्ट्रीय चित्तपावन ब्राह्मण समाजांत नव-विवाहित वधूनें लग्न झाल्यापासून पहिली पांच वर्षे सौभाग्यादि ऐश्वर्यप्राप्तीसाठीं आश्विन शुद्ध अष्टमीच्या दिवशीं श्री महालक्ष्मीचें व्रत करण्याचा प्रघात आहे. तो आज शेंकडों वर्षे चालू आहे. हें व्रत काम्यव्रत असल्यानें ज्याचें त्यानेंच करावयाचें असतें. या व्रतांत प्रदोषकाळीं श्री महालक्ष्माची पिष्टमय म्हणजे तांदळाच्या पीठाच्या मूर्तीची पूजा करून रात्रौ पूजोत्तर देवीच्या मूर्तीपुढें धूप जाळून देवता जागृति करणें आणि घागरी फुंकून नृत्य करणें हा व्रतोत्सवाचा महत्त्वाचा भाग समजला जातो. दारिद्र्य, विनाश व संपत्ति लाभ हा या व्रताचा हेतु आहे. तेव्हां हें व्रत करून साक्षात् महालक्ष्मीच्या दर्शनार्थ नववधूंची गर्दी जमणें अगदीं साहजिक आहे.

१९५० सालीं या महालक्ष्मी मंदिरावर दरोडा पडला होता. चार दरोडेखोरांनीं पहांटेस शिरून, पुजाऱ्यांवर गोळीबार करून सुमारे चार-पांच हजारांचा ऐवज लांबविला. हे चार दरोडेखोर पंजाबी नि मुसलमान होते. या चोरांना पकडून त्यांना योग्य ती शिक्षा देण्यांत आली होती.

या महालक्ष्मीच्या देवळाचें वार्षिक उत्पन्न अंदाजे दोन लाख रुपये आहे. या प्राप्त उत्पन्नाच्या ६० टक्के रक्कम मुंबईतील कांहीं शिक्षण संस्थांना, रुग्णालयांना नि लोकोपयोगी कार्य करणाऱ्या संस्थांना दिली जाते. येथील पुजाऱ्यांना कांहीं विशेष हक्क नि अधिकार देण्यांत आलेले असले तरी देवळाच्या व्यवस्थेच्या बाबतींत मात्र त्यांना कोणताच हस्तक्षेप करतां येत नाही. या देवळाच्या विश्वस्तांत मुंबईचे प्रख्यात डॉक्टर श्री. कृष्णाजी श्रीपत म्हसकर, सुप्रसिद्ध माजी न्यायधीश श्री. जयदेवलाल मोहनलाल बॅरोट, श्री. वसंतराव कल्याण वैद्य व. प्रो. विनायक गणपतराव राव, शेठ श्री. धरमदास हरगोविंदास यांच्यासारखी थोर नि खरोखरच जातीनें लक्ष घालणारी मंडळी असून, व्यवस्थापक म्हणून श्री. घनःशाम आत्माराम सातवळेकर हे काम पहात असतात. गेलीं ४० वर्षे ते या पदावर आहेत. या देवळाकडे बी, ओ, ओ २ व ओ ४ च्या या कोणत्याहि रूटनें जातां येतें.

स्थळपत.

३७५६२

१९५१

સુંબર્ધ મહાલક્ષ્મીના મંદિરમાં કરવાની દેવીની આરતી

જય આઘા શક્તિ મા, જય આઘા શક્તિ; અખંડ બ્રહ્માંડ
નિપાઘ્યાં (૨), પડવે પંડિત મા, જયો જયો મા જગદંબે ॥ ૧ ॥

દ્વિતીયા બે સ્વરૂપ, શિવશક્તિ જાણું મા શિવશક્તિ જાણું; બ્રહ્મા
ગણુપતિ ગાયે (૨), હર ગાયે હર મા, જયો જયો મા જગદંબે ॥ ૨ ॥

ત્રીજે તૃતીયા રૂપ, ત્રિભુવનમાં બેઠાં મા ત્રિભુવનમાં બેઠાં; દયા
થકી તરવેણી (૨), તું તરવેણીમા, જયો જયો મા જગદંબે ॥ ૩ ॥

ચોથે ચતુરા મહાલક્ષ્મી, મા સચરાચર વ્યાઘ્યાં મા સચરાચર
વ્યાઘ્યાં; ચાર ભુજ ચો દિશા (૨), પ્રગથ્યાં દક્ષિણમાં, જયો જયો
મા જગદંબે ॥ ૪ ॥

પંચમી પંચ ઋષિ, પંચમી ગુણુ પદ્મા મા પંચમી ગુણુ પદ્મા;
પંચતત્ત્વ ત્યાં સોહીએ (૨), પંચેતત્ત્વોમાં, જયો જયો મા જગદંબે ॥ ૫ ॥

ષષ્ઠી તું નારાયણી, મહિષાસુર માર્યો મા મહિષાસુર માર્યો; નરનારીના
રૂપે (૨), વ્યાઘ્યાં સર્વેમાં, જયો જયો મા જગદંબે ॥ ૬ ॥

સપ્તમી સપ્ત પાતાળ, સંધ્યા સાવિત્રી મા સંધ્યા સાવિત્રી; ગૌ ગંગા
ગાયત્રી (૨), ગૌરી ગીતામા, જયો જયો મા જગદંબે ॥ ૭ ॥

અષ્ટમી અષ્ટભુજ, આર્ધ આનંદા મા આર્ધ આનંદા; સુરવર મુનિવર
જન્મ્યા (૨), દેવ દૈત્યોમાં, જયો જયો મા જગદંબે ॥ ૮ ॥

નવમી નવકુળ નાગ, સેવે નવ દુર્ગા મા સેવે નવ દુર્ગા; નવરાત્રિનાં
પૂજન, શિવરાત્રિનાં અર્ચન, ક્રીધાં હર બ્રહ્મા, જયો જયો મા
જગદંબે ॥ ૯ ॥

દશમી દશ અવતાર, જય વિજયા દશમી મા જય વિજયા દશમી;
રામે રામ રમાડ્યા (૨), રાવણુ રોળ્યો મા, જયો જયો મા જગદંબે ॥ ૧૦ ॥

એકાદશી અગીયારસ, કાત્યાયની કામા મા કાત્યાયની કામા; કાળ
સમાં કાલિકા (૨), શ્યામા ને રામા, જયો જયો મા જગદંબે ॥ ૧૧ ॥

બારસે બાળા રૂપ, બાહુચરી અંબા મા બાહુચરી અંબા; બટુક
ભૈરવ સોહીએ, કાળભૈરવ સોહીએ, તારા છે તુજમાં, જ્યો જ્યો મા
જગદંબે ॥ ૧૨ ॥

તેરસે તુગ્ગલ રૂપ, તું તારૂણી માતા માં તું તારૂણી માતા;
બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, સદાશિવ (૨), ગુણુ તારા ગાતા, જ્યો જ્યો મા
જગદંબે ॥ ૧૩ ॥

ચૌદશ ચૌદ સ્વરૂપ, ચંડી ચામુંડા મા ચંડી ચામુંડા; ભાવ ભક્તિ
કુંઠ આપો, ચતુરાઈ કુંઠ આપો, સિંહવાહિની માતા, જ્યો જ્યો મા
જગદંબે ॥ ૧૪ ॥

પૂનમે કુંભ ભર્યો, સાંભળજો કૃણા મા સાંભળજો કૃણા; વશિષ્ઠ
દેવે વખાણ્યાં, માર્કંડેય દેવે વખાણ્યાં; ગાયેશું લલિતા, જ્યો જ્યો મા
જગદંબે ॥ ૧૫ ॥

સંવત સોળ સત્તાવન, સોળસે બાવીશમાં મા સોળસે બાવીશમાં;
સંવત સોળે પ્રગટ્યાં (૨), રેવાને તીરે મા ગંગાને તીરે, જ્યો જ્યો
મા જગદંબે ॥ ૧૬ ॥

ત્રંબાવટી નગરી આઈ, રૂપાવટી નગરી મા મંછાવટી નગરી; સોળ
સહસ્ર ત્યાં સોહીએ (૨), ક્ષમા કરો ગૌરી મા દયા કરો ગૌરી, જ્યો
જ્યો મા જગદંબે ॥ ૧૭ ॥

શિવશક્તિની આરતી, જે કોઈ ગાશે મા જે કોઈ ગાશે; ભણે
શિવાનંદસ્વામી (૨), સુખ સંપત થાશે, કૈલાશે જાશે, જ્યો જ્યો મા
જગદંબે ॥ ૧૮ ॥

એકમે એક સ્વરૂપ, અંતર નવ ધરશો મા અંતર નવ ધરશો; ભોળી
ભવાનીને ભજતાં, ભોળી મહાલક્ષ્મીને ભજતાં, ભવસાગર તરસો,
જ્યો જ્યો મા જગદંબે ॥ ૧૯ ॥

ભાવ ન જાણું, ભક્તિ ન ૦
સેવકજનને રાખ્યાં, ભક્તજનો
જ્યો મા જગદંબે ॥ ૨૦ ॥

साहित्य-रस माला प्रकाशन संस्था

२१९ ठाकुरद्वार, भीमराव वाडीसमोर, मुंबई नं २

१ गीतकृष्णायन	म. पां. भावे	१०२५
२ लवाड गांवांत	राजा मंगळवेढेकर	००८०
३ जिंकू किंवा मरूं	आशा गवाणकर	१०००
४ निळ्या परीच्या राज्यांत	दिनकर शिर्के	००५०
५ झुंज आणि इतर गोष्टी	शशिकांत कदम	००५०
६ योगिराजांचा आश्रम	होरारत्न आर. जी. सप्रे	२०५०
७ ललित लेखनांचें तंत्र*	बालशंकर देशपांडे	४०५०
८ कथावली (१७ कथांचा संग्रह)	उद्धव ज. शेळके	४०५०
९ बालछाया	बजरंग सरादे	००५०
१० पांच एकांकिका	मनोहर देखणे	१०००
११ मंत्र (२४ कथांचा संग्रह)*	मधु मंगेश कर्णिक	४०००
१२ वरंदाज (कादंबरी)*	श्रीकांत पुरोहित	४०००
१३ धूम्रपान आणि स्वभावरेखा (सचित्र)*	आ. स. कवरे	१०२५
१४ हिरवी झुळुक (१४ कथांचा संग्रह)*	उद्धव ज. शेळके	४०५०
१५ पंचरंग (पांच एकांकिका)*	यशवंत रांजणकर	२०००
१६ तुकाराम गाथा	अनंत वासुदेव मराठे	८०००
१७ मराठीचे मानकरी*	बालशंकर देशपांडे	१००००
१८ मुखवटा	सीताकांत पु. वालावलकर	४०००
१९ साभार पौंच (प्रातिनिधिक कथासंग्रह)		२०००
२० गोमंतकांतील श्रीमंगेश व शांतादुर्गा*	अनंत वासुदेव मराठे	१०५०
२१ ज्ञानेश्वरी प्रसाद भाग-१*	न्याय. राम केशव रानडे	३०५०
२२ दोन महर्षि	पद्माकर सावरकर	१०५०
२३ कथांजलि (कथासंग्रह)	स. कृ. जोशी	३०००
२४ अष्टविनायक	सदानंद चेंदवणकर	१०५०
२५ आमच्या दहा देवता	सदानंद चेंदवणकर	२०००

*हीं पुस्तके क्युरेक्टर ऑफ लायब्ररीज, मुंबई १ यांनी महाराष्ट्रांतील

सरकारमान्य वाचनालयांसाठी मंजूर केली आहेत.